

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Н. М. СТЕЦЮК

МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РОЗВИТОК
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для підготовки фахівців напрямку 0302 “Міжнародні відносини”

зі спеціальності “Міжнародні відносини”

освітньо-кваліфікаційного рівня 8.030201 “Магістр”

(денна форма навчання)

Івано-Франківськ 2013

ББК 66.4

УДК 327.: 316. 32

Стецюк Н. М. Міжнародні системи та глобальний розвиток. Навчально-методичний посібник для підготовки фахівців напряму 0302 “Міжнародні відносини”, зі спеціальності “Міжнародні відносини” освітньо-кваліфікаційного рівня 8.030201 “Магістр” (денна форма навчання). – Івано-Франківськ, 2013. – 44 с.

Рецензенти:

Гон Максим Мойсейович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету

Щербін Ліля Василівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 1 від 3 вересня 2013 року)*

©Стецюк Н.М., 2013 рік

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2013 рік

ЗМІСТ

Передмова	4
Тематичний план дисципліни.....	7
Зміст лекцій.....	9
Плани семінарських занять.....	14
Самостійна робота.....	27
Питання до контрольної роботи.....	29
Програмові вимоги до курсу “Аналіз та прогнозування зовнішньої політики”	31
Рекомендовані джерела та література.....	34

ПЕРЕДМОВА

Навчальний курс “Міжнародні системи та глобальний розвиток” є невід’ємною складовою підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин і має на меті висвітлення теоретичних та практичних аспектів міжнародно-політичної науки, методів дослідження нею свого об’єкту. Особлива увага приділяється розгляду та аналізу особливостей та основних напрямів системного підходу до дослідження міжнародних відносин.

Курс передбачає розгляд закономірностей становлення, функціонування та зміни міжнародних систем, дій та взаємодій міжнародних систем різних рівнів та структур у конкретних проявах в умовах глобального розвитку і в контексті світового політичного процесу.

Висвітлюються основні політичні проблеми глобального розвитку. Аналізуються концепції, прогножуючи перспективи і чинники глобального розвитку.

Нормативний курс з міжнародних систем та глобального розвитку для студентів спеціальності “Міжнародні відносини” читається в 10 семестрі (2 семестр п’ятого року навчання) і передбачає проведення 10 лекційних (20 годин) та 8 семінарських занять (16 годин), на самостійну роботу студентів передбачається 99 години. Впродовж семестру здійснюються такі форми контролю за навчанням студентів: 1) поточний контроль; 2) написання контрольної роботи; 3) виконання індивідуального завдання. Завершується курс іспитом.

Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів відбувається у формі екзамену. Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума таких оцінок: за поточний контроль знань, написання контрольної роботи, виконання індивідуального завдання (максимум 50 балів) та результатів одного практичного модуля у формі іспита (максимум 50 балів).

Оцінювання видів роботи студентів

Вид навчальної роботи	Максимальна кількість балів
Поточний контроль	15
Виконання контрольної роботи	15
Індивідуальне завдання	20
Екзамен	50
Усього	100

Встановлюється таке співвідношення між шкалою оцінок ECTS, університетською шкалою і національною шкалою оцінювання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
80 – 89	B	добре
70 – 79	C	
60 – 69	D	задовільно
50 – 59	E	
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ. ІІ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Курс має на меті висвітлення теоретичних та практичних аспектів міжнародно-політичної науки, методів дослідження нею свого об'єкту. Курс передбачає розгляд закономірностей становлення, функціонування та зміни міжнародних систем, дій та взаємодій міжнародних систем різних рівнів та структур у конкретних проявах в умовах глобального розвитку і в контексті світового політичного процесу. Особлива увага приділяється розгляду та аналізу особливостей та основних напрямів системного підходу до дослідження міжнародних відносин, типології та структури міжнародних систем. Аналізується історичний розвиток міжнародних систем.

Висвітлюються основні політичні проблеми глобального розвитку. Розглядається поняття цивілізаційної системи як самодостатньої та відносно автономної історичної реалії. Аналізуються концепції, прогнозуючи перспективи глобального розвитку, чинники глобального розвитку.

Вимоги до знань та умінь: в результаті вивчення дисципліни магістри мають засвоїти:

- основні теоретичні проблеми міжнародно-політичної науки, методи дослідження нею свого об'єкту;
- особливості та основні напрями системного підходу до дослідження міжнародних відносин;
- закономірності та головні тенденції глобального розвитку;
- зміст сучасних наукових поглядів на характер глобального розвитку, основні тенденції та проблеми, які йому притаманні; на сучасне міжнародне становище та процеси, що відбуваються як на глобальному, так і на регіональному рівнях, в різних країнах та регіонах;

В результаті вивчення дисципліни магістри мають вміти:

- узагальнювати та систематизувати основні положення та висновки світової наукової думки про міжнародні відносини;

- застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань, пов'язаних із здійсненням зовнішньополітичного курсу України, зміцненням її міжнародного авторитету та позицій на світовій арені в рамках своєї професійної діяльності;

- оцінювати та прогнозувати конкретну ситуацію в міжнародних відносинах, світовій політиці з метою захисту державних інтересів та підвищення міжнародного авторитету України, активно відстоювати міжнародні позиції української держави;

- збирати, узагальнювати та аналізувати міжнародну інформацію і давати оцінку міжнародної обстановки, подіям у внутрішньополітичному житті зарубіжних країн та їх зовнішньополітичної діяльності;

- розглядати та досліджувати документи, формулюючи обґрунтовані пропозиції та рекомендації по їх реалізації;

- брати участь у підготовці виступів на міжнародних переговорах, нарадах, конференціях, в міжнародних організаціях;

- використовувати раціональні методи пошуку, відбору та використання інформації, здійснювати її перевірку та класифікувати джерела; орієнтуватися у літературі за фахом, проводити лекційну роботу;

- на практиці застосовувати знання і навички наукової організації праці у галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Міжнародні системи та глобальний розвиток як наукова спеціальність і навчальна дисципліна.

Тема 2. Концептуально-теоретичні засади системних досліджень.

Тема 3. Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження. Етапи системних досліджень міжнародних відносин.

Тема 4. Підходи до дослідження міжнародних систем. Критерії типології міжнародних систем.

Тема 5. Середовище системи міжнародних відносин.

Тема 6. Концепції організації міжнародних систем. Теорії міжнародного порядку.

Тема 7. Системний підхід до вивчення історії міжнародних відносин. Системність Довестфальського світоустрою.

Тема 8. Сучасна міжнародна система .

Тема 9. Поняття глобального розвитку, його системний характер.

Тема 10. Політична модернізація як чинник глобального розвитку і як особлива форма цивілізаційного процесу.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Основні парадигми дослідження глобального розвитку

Тема 2. Глобальна міжнародна система та регіональні підсистеми-компоненти

Тема 3. Міжнародні системи як об'єкт дослідження. Основні етапи розвитку системних досліджень

Тема 4. Класифікації напрямів системних досліджень міжнародних відносин

Тема 5. Структурні рівні системи міжнародних відносин

Тема 6. Україна в сучасних міжнародних відносинах

Тема 7 – 8. Світова політика та глобальне суспільство. Мегатренди та глобальні проблеми

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Міжнародні системи та глобальний розвиток як наукова спеціальність і навчальна дисципліна

Явище міжнародних відносин та основні етапи його еволюції. Багатодисциплінарність як особливість дослідження міжнародних відносин. Система наук про міжнародні відносини.

Етапи формування наукової та навчальної дисципліни. Основні наукові школи дослідження.

Місце і значення дисципліни в системі міжнародно-політичних наук, зв'язок з політологією та соціологією міжнародних відносин. Концептуальні підходи щодо аналізу міжнародних систем і глобальних змін. Джерельна база та історіографія.

Функції дисципліни: методологічна, теоретико-пізнавальна, світоглядна, регулятивна, прогностична, аксеологічна.

Провідні дослідницькі центри, які вивчають міжнародні системи і глобальний розвиток. Розвиток наукового напрямку в Україні.

Тема 2. Концептуально-теоретичні засади системних досліджень

Гносеологія міжнародних відносин. Умови та можливості достовірного знання в галузі міжнародних відносин.

Парадигмальна еволюція та системні функції в науці. Механістична, енергетична, інформаційна та організаційна парадигми.

Поняття системи. Класифікація систем. Транскрипції системи в сучасній науці про міжнародні відносини. Атрибути міжнародних систем.

Дескриптивний та конструктивний підходи до визначення системи. Онтологічна та гносеологічна системність. Головні аспекти гносеологічної системності. Теорія міжнародних систем та її складові.

Тема 3. Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження. Етапи системних досліджень міжнародних відносин.

Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин О. Богданов, Л. Берталанфі.

Варіанти спеціальних системних теорій. Н.Віннер, Д.Істон, М.Вебер. Системний підхід в міжнародно-політичній науці. Т.Парсонс, М.Каплан, Д.Істон, Б.Бузан, Р.Литтл.

Рівневий аналіз міжнародних відносин. К. Уолтц, М.Каплан, Д.Сінгер. Дослідження структури міжнародних систем в 60-70-ті рр. ХХ ст. К.Дойч, Д.Сінгер, Р.Роузкранц, К.Уолтс.

Метод системного моделювання. Моделі міжнародних систем М.Каплана, С.Хоффмана, Ч.Маклелланда.

Класифікації напрямів системних досліджень міжнародних відносин.

Тема 4. Підходи до дослідження міжнародних систем. Критерії типології міжнародних систем

Класифікація підходів до дослідження міжнародних систем.

Тридиційно-історичний підхід: переваги та недоліки. Особливості історико-соціологічного підходу до дослідження міжнародних систем. Р.Арон як один з засновників історико-соціологічного підходу. Евристичний (структурний) підхід до дослідження міжнародних систем. Абстрактні моделі міжнародних систем М.Каплана.

Змішаний підхід до дослідження міжнародних систем. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів до дослідження міжнародних систем. Історично послідовні міжнародні системи Р. Роузкранца та Е.Луарда. Емпіричний підхід. Транссистемний (наскрізний) підхід. Синергетичний підхід.

Світ-системна теорія. Праці А.Франка, І. Уоллерстайна, Г.Сандерсона, В.Макнейла, К.Чейз-Дана.

Основні критерії типології міжнародних систем. Підсистема учасників і підсистема відносин. Міжнародні відносини як відносини політичні, головною ланкою яких є взаємодії між державами. Система міждержавних відносин як ядро глобальної міжнародної системи. Види міждержавних відносин.

Конфігурація співвідношення сил. Ієрархія акторів. Гомогенність та гетерогенність міжнародних систем. Внутрішній режим.

Типи контролю міжнародних систем. Імперський тип контролю. Біполярний тип контролю. Баланс сил. Модель багатополлярної рівноваги. Модель біполярної рівноваги.

Типології міжнародних систем за природою елементів. Теорії ієрархії. Критерії ієрархії.

Статус держав в міжнародно-політичній ієрархії. Міжнародна стратифікація. Моделі ієрархії Д.Лемке, М.Каплана, А.Органські, М.Вайта. Наддержави. Великі держави. Середні та малі держави. Залежні держави.

Тема 5. Середовище системи міжнародних відносин

Поняття міжнародного середовища. Теорії міжнародного середовища. Внутрішнє та зовнішнє середовище.

Географічне середовище. Геополітика та геостратегія.

Соціальне середовище. Цивілізаційні теорії. Цивіліологія як наука, основні етапи розвитку.

Тема 6. Концепції організації міжнародних систем. Теорії міжнародного порядку

Організація міжнародних систем. Етимологія термінів “міжнародний” та “світовий порядок”. Історична та соціально-політична обумовленість ідеї “світового порядку”. Поняття і зміст категорій “міжнародний” і “світовий” порядок. Л.Міллер, Р.Купер, Х.Булл, Н.Ренгер. Критерії міжнародного і світового порядку. К.Ясперс про “правовий устрій світу через політичну форму”. Імператив “абсолютного суверенітету” С.Хоффмана.

Засоби організації міжнародного порядку. Схеми прикладного аналізу міжнародного порядку.

Проекти моделей світового порядку. Внесок Римського клубу, ЮНЕСКО.

Виміри міжнародного порядку. Еволюція міжнародних порядків. Історичні типи міжнародного порядку.

Зміни у вертикальному, горизонтальному та функціональному вимірах міжнародного порядку. Ідея І.Галтунга про колективну самореалізацію під контролем світового керівництва. Концепції “глобального гуманізму” С.Мендловиця і М.Гуртова.

Механізми регулювання міжнародного порядку.

Тема 7. Системний підхід до вивчення історії міжнародних відносин. Системність Довестфальського світоустрою

Довестфальський етап міжнародних відносин, його головні ознаки. Виникнення явища міжнародних відносин. Початок поділу взаємодій на внутрішні та зовнішні. Формування міжнародного життя та міжнародної політики. Виникнення інституту держави.

Системність довестфальського світоустрою. Близькосхідна стародавня система міжнародних відносин. Антична Середземноморська система міжнародних відносин. Середньовічні системи міжнародних відносин.

Закони функціонування та трансформації міжнародних систем.

Тема 8. Сучасна міжнародна система

Формування нової системи міжнародних відносин. Специфіка переходу від біполярної до сучасної міжнародної системи.

Структурно-функціональні атрибути сучасної міжнародної системи. Роль військового фактору. Економічна безпека. Військовий фактор в сучасних міжнародних відносинах.

Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин.

Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин.

Україна в сучасних міжнародних відносинах.

Тема 9. Поняття глобального розвитку, його системний характер

Поняття глобального розвитку, його структура, складові. Формування глобальної свідомості. Глобальні форми співіснування людей.

Політичне регулювання глобальних процесів. Глобальна безпека. Концепція безпеки у глобальному світі. Міжнародна та регіональна безпека: сучасні виклики та загрози. Конфлікти в контексті глобального розвитку. Ядерний чинник глобальної безпеки. Глобальна політична культура.

Тема 10. Політична модернізація як чинник глобального розвитку і як особлива форма цивілізаційного процесу

Поняття та сутність модернізації. Теорія модернізації та етапи її розвитку. Етапи модернізації. Типи модернізації. Структурні рівні модернізації за М.Леві. Моделі модернізації. Механізми здійснення модернізації.

Теоретична база модернізації. Концепції Р.Прєбіша, А.Франка та І. Уоллерстайна.

Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки. Політична і економічна модернізація країн західного і незахідного типу. Особливості індустріалізації, економічного зросту та модернізації в країнах Азії. Особливості конфуціанського неоіндустріалізму. Нові індустріальні країни Азії “першої” і “другої” хвилі. Латиноамериканський варіант неоіндустріалізму. Фактори неоіндустріальної альтернативи вестернізації. Роль НІК у світовій економіці та політиці.

Глобальні аспекти модернізації. Значення вивчення модернізаційного досвіду для України.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1(2 год.)

Основні парадигми дослідження глобального розвитку

Питання:

1. Поняття глобального розвитку, його системний характер.
2. Формаційна парадигма.
3. Світ-системний підхід.
4. Цивілізаційний підхід.

Завдання:

1. Проаналізуйте головні риси глобального розвитку.
2. Визначте головні пріоритети основних парадигм глобального розвитку.
3. Порівняйте формаційний та світ-системний підходи: охарактеризуйте їх спільні та відмінні риси.

Реферати:

1. Світ-системний аналіз у працях І.Валлерстайна.
2. Цивілізаційна парадигма у концепціях С.Хантінгтона, О.Шпенглера, А.Тойнбі та М.Данилевського.

Рекомендована література::

Основна:

1. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А. , Хрусталев М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М.Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. – 384 с.
2. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
3. Мальський М., Маших М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
4. Міжнародні системи і глобальний розвиток. / підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу

О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.

5. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
6. Хрусталева М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.
7. Цыганков П.А. Теория международных отношений. - М.:Гардарика, 2002. – 590 с.

Додаткова:

8. Analyzing International Relations. A Multimethod Introduction / Ed. by W.Coplin, Ch.Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.
9. Braudel Fernand. A History of civilizations/ the Penguin Press, 1994. Banks M., Shaw M. (ed.) State and Society in International Relations. L.; N.Y., 1991.
10. Civilizations and world systems: studying world-historical change / Stephen K. Sanderson, editor. 1995.
11. Huntington S. Political Order in Changing Societies.- L., 1968.
12. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.- N.Y., 1996
13. Kaplan M. The System Approach to International Politics // New Approach to International Politics / Ed. by M. Kaplan. N.Y.: Sharpe, 1968.
14. Wallerstein I. Geopolitics and Geoculture. Essays on the Changing World System. Cambridge and N.Y.; 1991.
15. Wallerstein I. The Politics of the World Economy: The States, the Movements, and die Civilizations. Cambridge, 1984. Wallerstein I. After Liberalism. - N.-Y., 1995.

Семінарське заняття № 2(2 год.)

Глобальна міжнародна система та регіональні підсистеми-компоненти

Питання:

1. Утворення регіональних підсистем міжнародних відносин.
2. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин:
  - формування нової системи міждержавних відносин в Європі;

- міжнародні відносини на Близькому та Середньому Сході;
  - міжнародні відносини в Східній Азії;
  - міжнародні відносини в Південній Азії;
3. Африка в сучасних міжнародних відносинах.
  4. Латинська Америка в сучасних міжнародних відносинах.

Завдання:

1. Проаналізуйте основні засади нової системи міждержавних відносин в Європі.
2. Назвіть та проаналізуйте основні етапи “арабської весни”. Зіставте вимоги, хід подій та наслідки у різних країнах.
3. Порівняйте динаміку міжнародних відносин країн Африки та Латинської Америки.
4. Визначте спільні та відмінні риси регіональних підсистем глобальної міжнародної системи.

Реферати:

1. Жасминова революція в Тунісі.
2. Громадянська війна в Сирії: причини, значення та перспективи.

Рекомендована література:

Основна:

1. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
2. Міжнародні системи і глобальний розвиток./ підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008.
3. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
4. Хрусталева М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.

Додаткова:

5. Analyzing International Relations. A Multimethod Introduction / Ed. by W.Coplin, Ch.Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.

6. Cooper R. Is there a New World Order? // Prospects for Global Order. Vol. 2 / Ed. by Seizaburo Sato and Trevor Taylor. L.: Royal Institute of International Relations, 1993.
7. Dewitt D.B. The New Global Order and the Challenges to International Security // Building a New Global Order. Emerging Trends in International Security. Toronto; Oxford; New York: Oxford University Press, 1993.
8. Falk R. Exploration at the Edge of Time. The Prospects for World Order.- Philadelphia, 1992.
9. Gaddis J.L. International Relations Theory and the End of the Cold War // International Security. Vol. 17. № 3 (Winter 1992/1993).
10. Kissinger H. A World Restored: Metternich, Castelreagh and the Problems of Peace. Boston: Houghton Mifflin, 1973.
11. Mearsheimer J. Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War // International Security. - 1990. -Vol. 15. - P. 5-56.

Семінарське заняття № 3(2 год.)

Міжнародні системи як об'єкт дослідження. Основні етапи розвитку системних досліджень

Питання:

1. Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин (О.Богданов, Л.фон Берталанфі, Т.Парсонс).
2. Зміст поняття “система” в науці про міжнародні відносини.
3. Дефініювання міжнародних систем (розбіжності між основними науковими школами дослідження міжнародних відносин).
4. Проблема вибору предмету дослідження (“світова політика” А.Органскі; система міжнародних відносин або міжнародна політика (М.Каплан, Дж.Розенау, Ч.Маклеланд); міжнародна система (К.Дойч, Дж.Д.Сінгер, К. Уолтц, Г. Моделскі)
5. Дослідження структури міжнародних систем в 60-70 рр. ХХ ст.

Завдання:

1. Проаналізуйте головні положення теорії систем.
2. У чому полягає відмінність підходів при визначенні предмету дослідження?
3. Співставте різні дефініції поняття “міжнародна система”.

Реферати:

1. Основні етапи розвитку системних досліджень в галузі міжнародних відносин в Україні.
2. Основні етапи розвитку системних досліджень в галузі міжнародних відносин в США.

Рекомендована література::

Основна:

1. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А. , Хрусталеv М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М.Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. – 384 с.
2. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
3. Мальський М., Мацих М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
4. Міжнародні системи і глобальний розвиток. / підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.
5. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
6. Хрусталеv М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.
7. Цыганков П.А. Теория международных отношений. - М.:Гардарики, 2002. – 590 с.

Додаткова:

8. Analyzing International Relations. A Multimethod Introduction / Ed. by W.Coplin, Ch.Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.
9. Giddens A. The Constitution of Society. An Outline of the Theory of Structuration. Cambridge, 1984; Chicago, 1990.
10. Kaplan M. The System Approach to International Politics // New Approach to International Politics / Ed. by M. Kaplan. N.Y.: Sharpe, 1968.
11. Levy M. Modernization and the Structure of Society.- Princeton, N.J., 1970.
12. Macro-sociology, theory, analysis and comparative studies. – L.: 1977.

Семінарське заняття № 4(2 год.)

Класифікації напрямів системних досліджень міжнародних відносин

Питання:

1. Типологія підходів до дослідження міжнародних систем:
  - традиційно-історичний підхід;
  - історико-соціологічний підхід у працях Р.Арона;
  - емпіричний підхід;
  - евристичний підхід;
2. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів у працях Р. Роузкранса.
3. Теоретичні моделі М.Каплана.
4. Структурні характеристики міжнародних систем Ж.-П.Деррієніка.
5. Кризові явища в методології системності наприкінці ХХ ст. Пошук шляхів виходу з кризи.

Завдання:

1. Виділіть головні риси кожного із підходів до дослідження міжнародних систем. На основі їх аналізу визначте, який із них на Вашу думку є найбільш ефективним. Обґрунтуйте.
2. Проаналізуйте закони функціонування та трансформації міжнародних систем запропоновані Р.Ароном, М.Капланом та Ж.-П.Деррієніком.
3. Здійсніть порівняльний аналіз вищезгаданих законів.

Реферати:

3. Кризові явища в методології системності наприкінці ХХ ст. та шляхи її подолання.
4. Можливості та межі системного підходу до аналізу міжнародних відносин.

Рекомендована література:

Основна:

1. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А., Хрусталеv М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М. Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. – 384 с.
2. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
3. Мальський М., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
4. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
5. Хрусталеv М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.
6. Цыганков П.А. Политическая социология международных отношений. М.: Радикс, 1994.

Додаткова:

7. Aron R. Paix et Guerre entre les nations. Paris. 1984.
8. Braillard Ph. Theories des systemes et relations internationales. Paris, 1977.
9. Derriennic J.-P. Esquisse de problematique pour une sociologie des relations Internationales. Grenoble. 1977.
10. Deutsch K., Singer D. Multipolar Power Systems and International Stability // Analyzing International Relations: a Multimethod Introduction / Ed. by W. Coplin and Ch. Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.
11. Kaplan M. The System Approach to International Politics // New Approach to International Politics / Ed. by M. Kaplan. N.Y.: Sharpe, 1968.

Структурні рівні системи міжнародних відносин

Питання:

1. Глобальний рівень.
2. Взаємодія глобального рівня із структурами регіональних та субрегіональних рівнів.
3. Рівень міжнародно-політичної ситуації.
4. Рівень групових відносин.
5. Рівень двосторонніх відносин.

Завдання:

1. Назвіть рівні міжнародних відносин по вертикалі та по горизонталі.
2. Що виступає головним критерієм виокремлення різних рівнів міжнародних відносин?
3. Проаналізуйте та порівняйте структурні рівні системи міжнародних відносин.

Реферати:

- Двосторонні відносини України з ЄС.
- Взаємовідносини країн Центрально-Східної Європи на сучасному етапі.

Рекомендована література::

Основна:

1. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А. , Хрусталеv М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М.Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. – 384 с.
2. Мальський М., Мацих М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
3. Міжнародні системи і глобальний розвиток./ підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008.

4. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
5. Хрусталева М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.
6. Цыганков П.А. Теория международных отношений. - М.:Гардарики, 2002. – 590 с.

Додаткова:

7. Analyzing International Relations. A Multimethod Introduction / Ed. by W.Coplin, Ch.Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.
8. Arrighi C. et al. Chaos and Governance in the Modern World System. Minneapolis, Minn., 1999.
9. Cox R.W. Production, Power and World Order. Social Forces in the Making of History. N.Y., 1987.
10. Devezas, Tessaleno, George Modelski. Power Law Behavior and World System Evolution: A Millennial Learning Process // Technological Forecasting and Social Change. – 2003. – no.70. – P.819-859.
11. Gilpin R. The Political Economy of International Relations. Princeton: Princeton University Press, 1987.
12. Goldman K. Change and Stability in Foreign Policy: The Problems and Possibilities of Detente. Princeton: Princeton University Press, 1988.
13. Kahn H., Simon L. Global 2000 Revised. Wash., 1984. International Relations Theory. Realism. Pluralism. Globalism / Ed. by Paul Viotti and Mark Kauppi. N.Y.; L.: Macmillan Publishing Company, 1987.
14. Waltz K.N. Theory of International Politics. Reading: Addison-Wesley, 1979.

Семінарське заняття № 6(2 год.)

Україна в сучасних міжнародних відносинах

Питання:

3. Україна в архітектурі постбіполярності.
4. Основні напрями зовнішньополітичної стратегії України.
5. Регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України

Завдання:

1. Проаналізуйте значення розпаду СРСР та появи постбіполярного світу для України.
2. Визначте головні пріоритети стратегії зовнішньої політики України.
3. Порівняйте регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України

Реферати:

1. Місце України в сучасній системі міжнародних відносин.
2. Зовнішньополітична стратегія України: сучасний стан та перспективи вдосконалення.

Рекомендована література::

Основна:

1. Грищенко Г. Геостратегія постбіполярності (Сучасні американські концепції та Україна) // Політична думка. - 1997. - № 1.
2. Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна у процесі динамічних і геополітичних змін. - Харків, 2003.
3. Кудряченко А. Головні засади зовнішньої політики України // Віче. - 1996. - № 8.
4. Політологія посткомунізму: політичний аналіз посткомуністичних суспільств. - К., 1995.
5. Про "Основні напрямки зовнішньої політики України". Постанова Верховної Ради України // Голос України. - 24 липня 1993 р. - № 139. - С. 3.
6. Медвідь Ф.М. Національно - державні інтереси та геополітичні пріоритети України в контексті глобалізації та євроінтеграції // Філософія. Політологія. -2008. - № 70. - № 72. - с. 52-54
7. Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. - К., 2000.
8. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / За ред. А.С. Гальчинського. - К.: НІСД, 2003. - 345 с.

Додаткова:

9. Бжезинський З. Велика шахівниця. - Львів, 2004.
10. Василенко С. Перспективи інтеграції України в Європейський процес // Нова політика. - 2000. - № 6. - С. 12-17.
11. Гальчинський А. Нові можливості євроінтеграційної стратегії України // Політика і час. - 2003. - № 8.
12. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: євразійство чи євроінтеграція? // Людина і політика. - 2004. - № 1.
13. Кирчів А. Геополітичний вимір України: синдром суми різних векторів // Молода нація: Альманах. Спецвипуск. - К.: Смолоскип, 2000. - С. 185-193.
14. Круглашов А. Інтеграційні орієнтири України: декларації та реалії // Віче. - 1996. - № 8.
15. Крючков Г. К вопросу о стратегическом выборе Украины // Віче. - 1999. - № 3.
16. Литвин В. Зовнішня політика України: 1990-2000 рр. // Віче. - 2001. - № 1.
17. Основні напрями зовнішньої політики України // Політика і час. - 2003. - № 11.
18. Перепилиця Г. Внутрішні чинники формування зовнішньої політики України // Політика і час. - 2004. - № 11. - С. 32-45.
19. Попеску І. Актуальные проблемы развития внешнеполитических приоритетов Украины
20. // Персонал. - 2004. - № 6. - С. 10-15.
21. Фесенко М. Цей багатополосний світ. Формування сучасної системи міжнародних відносин // Політика і час. - 2005. - № 12.

Семінарське заняття № 7-8(4 год.)

Світова політика та глобальне суспільство. Мегатренди та глобальні проблеми

Питання:

1. Феномен міжнародної політики. Поняття «міжнародна політика», «світова політика».
2. Транснаціональні відносини.

3. Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації.
4. Трансформація політичного простору під впливом глобалізації.
5. Мегатренди та глобальні проблеми.

Завдання:

1. Визначте спільне та відмінне у дефініціях міжнародна і світова політика.
2. Проаналізуйте глобальні проблеми та перспективні шляхи їх вирішення.
3. Назвіть основні позитиви та негативи глобалізації. Обґрунтуйте.

Реферати:

- Основні рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу.
- Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації.

Рекомендована література.:

Основна:

1. Бжезинский Збигнев. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века.
2. Василенко И.А. Политическая глобалистика: Учебное пособие для вузов. – М.: Логос, 2000. – 360 с.
3. Гелл Д., Е. МакГрю, Д. Голдбрайт, Дж.Перратон. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. Пер. з англ. Переднє слово Ю. Павленка. – К.: Фенікс, 2003. -584 с.
4. Дергачов В.А. Глобалистика.М.: ЮНИТИДАНА, 2005. – 303 С.
5. Кузьменко В.А., Романчук О.К. На порозі надцивілізації: роздуми про майбутнє. - Львів, 1991.
6. Лебедева М.М. Мирова політика в ХХІ столітті: актори, процеси, проблеми. – 142 с., М.; МГІМО-Університет, 2009.
7. Міжнародні системи і глобальний розвиток./ підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.

8. Нэсбитт Д. Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы. Пер. с англ. - М., 1992.
9. Современные глобальные проблемы мировой политики: Учеб. Пособие для студентов вузов / Под ред. М.М.Лебедевой. – М.: Аспект Пресс, 2009. – 256 с.
10. Транснациональные процессы: XXI Век/ ИСП РАН, Научная ред.: Г.Ю.Семигин, М., Современная экономика и право, 2004. - 344с.

Додаткова:

11. Cooper R. Is there a New World Order? // Prospects for Global Order. Vol. 2 / Ed. by Seizaburo Sato and Trevor Taylor. L.: Royal Institute of International Relations, 1993.
12. Cox R.W. A Perspective on Globalization // Globalization: Critical Reflections / Ed. by J.H. Mittelman. Boulder; London: Lynne Rienner, 1997.
13. Guehenno J.M. Globalization and the International System // Journal of Democracy. 1996. № 4.
14. Mittelman J.H. The Dynamics of Globalization // Globalization: Critical Reflections / Ed. by J.H. Mittelman.
15. Shaw Martin. Global Society and International Relations. Sociological Concepts and Political Perspectives. \\ Polity Press, 1994.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Проаналізуйте головні риси глобального розвитку.
2. Визначте головні пріоритети основних парадигм глобального розвитку.
3. Порівняйте формаційний та світ-системний підходи: охарактеризуйте їх спільні та відмінні риси.
4. Проаналізуйте основні засади нової системи міждержавних відносин в Європі.
5. Назвіть та проаналізуйте основні етапи “арабської весни”. Зіставте вимоги, хід подій та наслідки у різних країнах.
6. Порівняйте динаміку міжнародних відносин країн Африки та Латинської Америки.
7. Визначте спільні та відмінні риси регіональних підсистем глобальної міжнародної системи.
8. Проаналізуйте головні положення теорії систем.
9. У чому полягає відмінність підходів при визначенні предмету дослідження?
10. Співставте різні дефініції поняття “міжнародна система”.
11. Виділіть головні риси кожного із підходів до дослідження міжнародних систем. На основі їх аналізу визначте, який із них на Вашу думку є найбільш ефективним. Обґрунтуйте.
12. Проаналізуйте закони функціонування та трансформації міжнародних систем запропоновані Р.Ароном, М.Капланом та Ж.-П.Деррієніком.
13. Здійсніть порівняльний аналіз вищезгаданих законів.
14. Назвіть рівні міжнародних відносин по вертикалі та по горизонталі.
15. Що виступає головним критерієм виокремлення різних рівнів міжнародних відносин?
16. Проаналізуйте та порівняйте структурні рівні системи міжнародних відносин.
17. Проаналізуйте значення розпаду СРСР та появи постбіполярного світу для України.
18. Визначте головні пріоритети стратегії зовнішньої політики України.
19. Порівняйте регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України
20. Визначте спільне та відмінне у дефініціях міжнародна і світова політика.

21. Проаналізуйте глобальні проблеми та перспективні шляхи їх вирішення.
22. Назвіть основні позитиви та негативи глобалізації. Обґрунтуйте.

ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Утворення регіональних підсистем міжнародних відносин.
2. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин:
  - формування нової системи міждержавних відносин в Європі;
  - міжнародні відносини на Близькому та Середньому Сході;
  - міжнародні відносини в Східній Азії;
  - міжнародні відносини в Південній Азії;
3. Африка в сучасних міжнародних відносинах.
4. Латинська Америка в сучасних міжнародних відносинах.
5. Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин (О.Богданов, Л.фон Берталанфі, Т.Парсонс).
6. Зміст поняття “система” в науці про міжнародні відносини.
7. Дефініювання міжнародних систем (розбіжності між основними науковими школами дослідження міжнародних відносин).
8. Проблема вибору предмету дослідження (“світова політика” А.Органські; система міжнародних відносин або міжнародна політика (М.Каплан, Дж.Розенау, Ч.Маклеланд); міжнародна система (К.Дойч, Дж.Д.Сінгер, К. Уолтц, Г. Моделські)
9. Дослідження структури міжнародних систем в 60-70 рр. ХХ ст.
10. Типологія підходів до дослідження міжнародних систем:
  - традиційно-історичний підхід;
  - історико-соціологічний підхід у працях Р.Арона;
  - емпіричний підхід;
  - евристичний підхід;
11. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів у працях Р. Роузкранса.
12. Теоретичні моделі М.Каплана.
13. Структурні характеристики міжнародних систем Ж.-П.Деррієніка.
14. Кризові явища в методології системності наприкінці ХХ ст. Пошук шляхів виходу з кризи.
15. Глобальний рівень.

16. Взаємодія глобального рівня із структурами регіональних та субрегіональних рівнів.
17. Рівень міжнародно-політичної ситуації.
18. Рівень групових відносин.
19. Рівень двосторонніх відносин.
20. Україна в архітектурі постбіполярності.
21. Основні напрями зовнішньополітичної стратегії України.
22. Регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України
23. Феномен міжнародної політики. Поняття “міжнародна політика”, “світова політика”.
24. Транснаціональні відносини.
25. Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації.
26. Трансформація політичного простору під впливом глобалізації.
27. Мегатренди та глобальні проблеми.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО КУРСУ МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

1. Утворення регіональних підсистем міжнародних відносин.
2. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин:
  - формування нової системи міждержавних відносин в Європі;
  - міжнародні відносини на Близькому та Середньому Сході;
  - міжнародні відносини в Східній Азії;
  - міжнародні відносини в Південній Азії;
3. Африка в сучасних міжнародних відносинах.
4. Латинська Америка в сучасних міжнародних відносинах.
5. Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин (О.Богданов, Л.фон Берталанфі, Т.Парсонс).
6. Зміст поняття “система” в науці про міжнародні відносини.
7. Дефініювання міжнародних систем (розбіжності між основними науковими школами дослідження міжнародних відносин).
8. Проблема вибору предмету дослідження (“світова політика” А.Органські; система міжнародних відносин або міжнародна політика (М.Каплан, Дж.Розенау, Ч.Маклеланд); міжнародна система (К.Дойч, Дж.Д.Сінгер, К. Уолтц, Г. Моделські)
9. Дослідження структури міжнародних систем в 60-70 рр. ХХ ст.
10. Типологія підходів до дослідження міжнародних систем:
  - традиційно-історичний підхід;
  - Історико-соціологічний підхід у працях Р.Арона;
  - емпіричний підхід;
  - евристичний підхід;
11. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів у працях Р. Роузкранса.
12. Теоретичні моделі М.Каплана.
13. Структурні характеристики міжнародних систем Ж.-П.Деррієніка.
14. Кризові явища в методології системності наприкінці ХХ ст. Пошук шляхів виходу з кризи.

15. Глобальний рівень.
16. Взаємодія глобального рівня із структурами регіональних та субрегіональних рівнів.
17. Рівень міжнародно-політичної ситуації.
18. Рівень групових відносин.
19. Рівень двосторонніх відносин.
20. Україна в архітектурі постбіполярності.
21. Основні напрями зовнішньополітичної стратегії України.
22. Регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України
23. Феномен міжнародної політики. Поняття “міжнародна політика”, “світова політика”.
24. Транснаціональні відносини.
25. Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації.
26. Трансформація політичного простору під впливом глобалізації.
27. Мегатренди та глобальні проблеми.
28. Гносеологія міжнародних відносин. Умови та можливості достовірного знання в галузі міжнародних відносин.
29. Парадигмальна еволюція та системні функції в науці.
30. Механістична, енергетична, інформаційна та організаційна парадигми.
31. Поняття системи.
32. Класифікація систем.
33. Транскрипції системи в сучасній науці про міжнародні відносини. Атрибути міжнародних систем.
34. Дескриптивний та конструктивний підходи до визначення системи.
35. Онтологічна та гносеологічна системність.
36. Головні аспекти гносеологічної системності.
37. Теорія міжнародних систем та її складові.
38. Поняття міжнародного середовища.
39. Теорії міжнародного середовища. Внутрішнє та зовнішнє середовище.
40. Географічне середовище.
41. Геополітика та геостратегія.

42. Соціальне середовище.
43. Цивілізаційні теорії.
44. Процес розвитку міжнародних систем.
45. Міжнародна система як неформальна інституалізація співвідношення сил між державами в відповідному просторово-часовому контексті.
46. Вестфальська світополітична система міжнародних відносин: основні характеристики.
47. Суверенні держави як домінуючі суб'єкти системи. Основні етапи розвитку .
48. Формування і розвиток євроцентристського світу.
49. Особливості Віденської міжнародної системи.
50. Поділ світу, закріплений Віденським конгресом.
51. Особливості системи, причини її руйнування.
52. Проблема перебудови міжнародних відносин після Першої світової війни.
53. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи. Її основні вади та недоліки.
54. Периферія Версальської міжнародної системи. Формування регіональних підсистем міжнародних відносин.
55. Головні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.
56. Криза євроцентристського світу.
57. Завершення формування глобальної системи світополітичних відносин.
58. Глобалізація міжнародних протиріч.
59. Формування нової системи міжнародних відносин.
60. Специфіка переходу від біполярної до сучасної міжнародної системи.
61. Структурно-функціональні атрибути сучасної міжнародної системи.
62. Роль військового фактору.
63. Економічна безпека.
64. Військовий фактор в сучасних міжнародних відносинах.
65. Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин.
66. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин.
67. Україна в сучасних міжнародних відносинах.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А. , Хрусталеv М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М.Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. – 384 с.
2. Коппель О.А., Пархомчук Е.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. – К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
3. Мальський М., Мацяx М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
4. Міжнародні системи і глобальний розвиток./ підручник Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В.Губерського, В.А.Манжолі. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008.
5. Современные международные отношения. Учебник / под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584 с.
6. Хрусталеv М.А. Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии. Москва, МГИМО, 2008.
7. Цыганков П.А. Теория международных отношений. - М.:Гардарики, 2002. – 590 с.

ДОДАТКОВА

1. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений – М., 1988.
2. Альтернативные пути к цивилизации: Кол. Монография / Под ред. Н.Н.Крадина, А.В. Коротаева, Д.М. Бондаренко, В.А.Лынши. – М.: Логос, 2000. – 368 с.
3. Арон Р. Мир і війна між націями. - К., Юніверс, 2000. – 688 с.
4. Бахтин М.М. Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. СПб 2000.

5. Бахтин М.М. Эпос и роман. СПб 2000.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. – М., 1993.
7. Берталанфи Л. фон . История и статус общей теории систем / Л.фон Берталанфи // Системные исследования: Ежегодник, 1972. – М., 1973.
8. Бестужев-Лада И.В. Альтернативная цивилизация. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – 352 с.
9. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А.,Хрусталеv М.А. Очерки теории и методологии политического анализа международных отношений. М.: Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002.
10. Бжезинский Збигнев. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 256 с.
11. Бжезинский Збигнев. Вне контроля. Глобальный беспорядок накануне XXI века.
12. Бродель Ф. Время мира. (Материальная цивилизация и капитализм. Т. 3.) М., 1992.
13. Бурдые П. Физическое и социальное пространство. М., 1993.
14. Бурдые П. Социология политики. М., 1993.
15. Введение в теорию международных отношений. Учебное пособие / Отв. ред. А.С. Манькин. М., 2001.
16. Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений. / Учебное пособие под ред. А.Д.Воскресенского. М.,МГИМО, 2002. – 528 С.
17. Василенко И.А. Политическая глобалистика: Учебное пособие для вузов. – М.: Логос, 2000. – 360 с.
18. Введение в социологию международных отношений. – М.: Междунар. отношения, 1992.
19. Гаджиев К.С. Введение в геополитику. - М.: Логос, 1997. – 416 с.
20. Гаджиев К.С. Геополитика. - М.: Междунар. отношения, 1997. – 384 с.
21. Гаджиев К.С. Политическая наука. - М.: Междунар. отношения, 1996. –400 с.

22. Гаджиев К.С. Политическая философия. - М.: Экономика, 1999. – 606 с.
23. Гаджиев К.С. Геополитические горизонты России (контуры нового миропорядка) / К.С. Гаджиев.- М.: “Издательство “Экономика”, 2007. – 751 с.
24. Гелл Д., Е. МакГрю, Д. Голдбрайт, Дж.Перратон. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. Пер. з англ. Переднє слово Ю. Павленка. – К.: Фенікс, 2003. -584 с.
25. Горин Д.Л. “Пространство и время в динамике российской цивилизации”. М., “Еликториал УРСС”, 2003.-280 с.
26. Глобалистика. Энциклопедия./ Гл.ред. И.И.Мазур,А.Н.Чумаков. М. 2003. - 1328 С.
27. Дегоев В.В. Внешняя политика России и международные системы. 1700-1918 гг.-М., 2004.
28. Дебидур А. Дипломатическая история Европы: от Венского до Берлинского конгресса (1814-1878). - М., 1994.
29. Дюррозель Ж.Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. - К, 1995.
30. Дергачов В.А. Глобалистика.М.: ЮНИТИДАНА, 2005. – 303 С.
31. Дергачев В.А. Геополитика. – К.: ВИРА-Р, 2000. – 448 с.
32. Гришин А.В., Никольский Н.И. Системный анализ международных отношений. М., 1982.
33. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому. – М., 1991.
34. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. - М.: Арктогея, 1997. – 608 с.
35. Емельянов Ю. Рождение и гибель цивилизаций. – М.: Вече, 2000. – 544 с.
36. Кальвокоросси П. Мировая политика после 1945 года: В 2-х кн.- М.: Междунар. отношения, 2000 – 464 с.
37. Кащеев В. Эллинистический мир и Рим: война, мир и дипломатия. -М., 1993.
38. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В.В.Львова / Послесл. Г.А.Арбатова. – М., Ладомир, 1997. – 848 с.

39. Кокошин А. Реальный суверенитет в современной мирополитической системе. Изд. 2-е, доп. Серия: Мировой порядок. М.: Европа 2006.
40. Кузьменко В.А., Романчук О.К. На порозі надцивілізації: роздуми про майбутнє. - Львів, 1991.
41. Лебедева М.М. Мировая полика в XXI веке: акторы, процессы, проблемы. – 142 с., М.; МГИМО-Университет, 2009.
42. Лебедева М.М. Мировая полика. М.: Аспект Пресс. Изд. 2-2, доп. и перераб.2006.
43. Международные отношения: социологические подходы. \ Рук. авт. колл. проф. П.А.Цыганков. – М: Гардарика, 1998
44. Мир вокруг России: 2017. Контуры недалекого будущего. / Под ред. А.С.Караганова. – М., Культурная революция, 2007.
45. Міжнародна система, безпека і глобальний розвиток. Конспект лекцій з курсу “Порівняльна політологія”. Авт. - укл. С.О. Шергін. - К., 1996.
46. Михайлов Т.А. Эволюция геополитических идей – М.: Весь Мир, 1999. – 184 с.
47. Могилевский В.Д. Методология систем. М., 1999.
48. Макиавелли Н. Государь. – М., 1990.
49. Моисеев Н. Человек и ноосфера. - М., 1990.
50. Моисеева Л.А. История цивилизаций. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 416 с.
51. Нэсбитт Д. Эбурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы. Пер. с англ. - М., 1992.
52. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. – К.: Либідь, 1999. – 360 с.
53. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности. – М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 272 с.
54. Панарин А.С. Философия политики. - М.: Новая школа, 1996. – 423 с.
55. Пантин В.П. Циклы и волны глобальной истории. Глобализация в историческом измерении.М.,2003.
56. Пантин В.П. Циклы и ритмы истории. Рязань, 1996.

57. Пантин В.П. Циклы и волны модернизации как феномена социального развития. М., 1997.
58. Поздняков Э.А. Политика и нравственность. - М.: Прогресс - Культура, 1995. – 112 с.
59. Поздняков Э.А. Философия политики. В 2 т. - М., 1994.
60. Поздняков Э.А. Системный подход и международные отношения. – М., 1976.
61. Политология. Учебник для вузов / Под ред. М.А.Василика. – М.: Юристъ, 1999. – 600 с.
62. Политология: хрестоматия / сост. проф. М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин – М.: Гардарики, 1999. – 843 с.
63. “Приватизация” мировой политики – локальные действия – глобальные результаты / Под ред. М.М.Лебедевой. – М.: Голден Би, 2008.
64. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: Пер. с англ. Ю.А.Данилова / Общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова // <http://spkurdyumov.narod.ru/Ppigogin/PriOglavl.htm>;
65. Протопопов А.С., Козьменко В.М., Елманова Н.С. История международных отношений и внешней политики России (1648-2005) / Под ред. А.С. Протопопова. - М., 2006.
66. Рассел Б. История западной философии. - М., 1993. - Ч. 1-2.
67. Римский клуб. История создания, избранные доклады и выступления, официальные материалы // Под ред. Д.И.Гвишиани, - М., 1997.
68. Российская наука международных отношений: новые направления / Под редакцией А.П.Цыгакова, П.А.Цыгакова. – М.: ПЕР СЭ, 2005. – 416 с.
69. Современные глобальные проблемы мировой политики: Учеб. Пособие для студентов вузов / Под ред. М.М.Лебедевой. – М.: Аспект Пресс, 2009. – 256 с.
70. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия.: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост., ред. и вступ. ст. Б.С. Ерасов – М.: Аспект Пресс, 1999. – 556 с.

71. Ткаченко В.М. Україна на межі цивілізацій. К., 1995.
72. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. У 2 т. – К.: Основи, 1995.
73. Тойнби Э. Цивилизации перед судом истории. – М., 1996. Уайтхэд А.Н. Избранные работы по философии М., 1989.
74. Транснациональные процессы: XXI Век/ ИСП РАН, Научная ред.: Г.Ю.Семигин, М., Современная экономика и право, 2004. - 344с.
75. Уоллерстайн И. Общественное развитие или развитие мировой системы? // Вопросы социологии, 1992, №1.
76. Уткин А.И. Американская футурология международных отношений в XX веке. - М., 1990.
77. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. М., ЭКСМО. 2002. – 512 С.
78. Уткин А.И. Россия и Запад: история цивилизаций. - М.: Гардарики, 2000. – 574 с.
79. Фукуяма Ф. Конец истории? //Философия истории. Антология. М., 1995.
80. Хонин В.Н. Теория международных отношений. Общая часть. – К.: Акаем-Пресс, 2005. – 456 с.
81. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. Пер. с англ. В. И. Емильянова - М.: Мир, 1985.
82. Хрусталеv М.А. Системное моделирование международных отношений. - М., 1988
83. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. – М., 1993.
84. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - М., 1991.
85. Analyzing International Relations. A Multimethod Introduction / Ed. by W.Coplin, Ch.Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.
86. Arrighi C. et al. Chaos and Governance in the Modern World System. Minneapolis, Minn., 1999.
87. Blechman B. US Security in the Twenty First Century.- Boulder - London. 1987.
88. Braudel Fernand. A History of civilizations/ the Penguin Press, 1994. Banks M., Shaw M. (ed.) State and Society in International Relations. L.; N.Y., 1991.

89. Brown C, Nardin T., Rengger N. [eds.] *International Relations in Political Thought*. - Cambridge, 2002.
90. Bull H. *The Anarchical Society. A Study Order in World Politics*. N.Y.: Columbia University Press, 1977.
91. Barry Buzan, Richard Little. *International Systems in World History/ Remaking the Study of International Relations/ Oxford University Press, 2000.*
92. *Civilizations and world systems: studying world-historical change* \ Stephen K. Sanderson, editor. 1995.
93. Cooper R. *Is there a New World Order? // Prospects for Global Order. Vol. 2 / Ed. by Seizaburo Sato and Trevor Taylor. L.: Royal Institute of International Relations, 1993.*
94. Cox R.W. *A Perspective on Globalization // Globalization: Critical Reflections / Ed. by J.H. Mittelman. Boulder; London: Lynne Rienner, 1997.*
95. Cox R.W. *Production, Power and World Order. Social Forces in the Making of History. N.Y., 1987.*
96. Cox R.W. *A Perspective on Globalization // Globalization: Critical Reflections / Ed. by J.H. Mittelman. Boulder; London: Lynne Rienner, 1997.*
97. Deutsch K., Singer D. *Multipolar Power Systems and International Stability // Analyzing International Relations: a Multimethod Introduction / Ed. by W. Coplin and Ch. Kegley. N.Y.: Praeger, 1975.*
98. Dewitt D.B. *The New Global Order and the Challenges to International Security // Building a New Global Order. Emerging Trends in International Security. Toronto; Oxford; New York: Oxford University Press, 1993.*
99. Devezas, Tessaleno, George Modelski. *Power Law Behavior and World System Evolution: A Millennial Learning Process // Technological Forecasting and Social Change. – 2003. – no.70. – P.819-859*
100. Donnelly, Jack. *Sovereign Inequalities and Hierarchy in Anarchy: American Power and International Security // European Journal of International Relations. – 2006. – 12 (2) – P.139-70.*
101. Evans C, Newnham J. *Dictionary of International Relations. L., 1998.*

102. Falk R. *Exploration at the Edge of Time. The Prospects for World Order.*- Philadelphia, 1992.
103. *From Cold War to Collapse: Theory and Work Politics in the 1980s* / Ed. by Mike Bowker, Robin Brown. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
104. Fukuyama F. *The End of History and the Last Man.* N.Y., 1993.
105. Fukuyama F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity.* N.Y., 1996.
106. Gaddis J.L. *International Relations Theory and the End of the Cold War // International Security.* Vol. 17. № 3 (Winter 1992/1993).
107. Gaddis J.L. *The Long Peace: Element of Stability in the Postwar International System // International Security.* Vol. 10. № 4 (Spring 1986). P. 99-142.
108. Galtung J. *The True Worlds. A Transnational Perspective.*- N.Y., 1980.
109. Giddens A. *The Constitution of Society. An Outline of the Theory of Structuration.* Cambridge, 1984; Chicago, 1990.
110. Gilpin R. *The Political Economy of International Relations.* Princeton: Princeton University Press, 1987.
111. Goldman K. *Change and Stability in Foreign Policy: The Problems and Possibilities of Detente.* Princeton: Princeton University Press, 1988.
112. Goldstein J.S. *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age.* New Haven; L.; 1988.
113. Guehenno J.M. *Globalization and the International System // Journal of Democracy.* 1996. № 4.
114. Heuser B. *War, Peace, and World Orders in European History.* - L, 2001.
115. Huntington S. *Political Order in Changing Societies.*- L., 1968.
116. Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order.*- N.Y., 1996.
117. Horowitz J. *War and Peace in Contemporary Social and Philosophical Theory.*- N.Y., 1973.
118. *Issues in World Politics* \ Ed. By Brian White, Richard Little and Michael Smith. St. Martin Press. New York, 1997.

- 119.Kahn H., Simon L. Global 2000 Revised. Wash., 1984. International Relations Theory. Realism. Pluralism. Globalism / Ed. by Paul Viotti and Mark Kauppi. N.Y.; L.: Macmillan Publishing Company, 1987.
- 120.Kaplan M. The System Approach to International Politics // New Approach to International Politics / Ed. by M. Kaplan. N.Y.: Sharpe, 1968.
- 121.Kegley C., Raymond G. A Multipolar Peace? Great Power Politics in the Twenty-first Century.-N.-Y., 1994.
- 122.Kennedy P. The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. N.Y., 1987.
- 123.Keohane R., Nye J. Power and Interdependence. - Boston, 1977.
- 124.Keohane R.O. After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton: Princeton University Press, 1984.
- 125.Kissinger H. A World Restored: Metternich, Castelreagh and the Problems of Peace. Boston: Houghton Mifflin, 1973.
- 126.Kissinger H. Russian and American Interests after the Cold War // Rethinking Russia's National Interests / Ed. by Stephen Sestanovich. Washington: Center for Strategic and International Studies, 1994.
- 127.Knutsen T. The rise and fall of world orders. - Manchester; N.-Y., 1999.
- 128.Levy M. Modernization and the Structure of Society.- Princeton, N.J., 1970.
- 129.Linklater A. Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations. L.; N.Y., 1990.
- 130.Macro-sociology theory. // Ed. By S.N. Eisenstadt. – L., 1985.
- 131.Macro-sociology, theory, analysis and comparative studies. – L.: 1977.
- 132.Mc. Grew Anthony J. Lewis Paul U. Global Politics. Globalization and the Nation-State. – Polity Press, 1992.
- 133.Managing Global Chaos / Ed. by C.Crocker - Washington 1996 -P. 223-236.
- 134.Mearsheimer J. Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War // International Security. - 1990. -Vol. 15. - P. 5-56.
- 135.Miller L.H. Global Order. Values and Power in International Politics. 3rd ed. Boulder; San Francisco; Oxford: Westview, 1994.

136. Mittelman J.H. The Dynamics of Globalization // Globalization: Critical Reflections / Ed. by J.H. Mittelman.
137. Modelski G. Long Cycles in World Politics. Seattle, 1986; Wash., 1987.
138. Molly Cochran. Normative Theory in International Relations. A Pragmatic Approach/ Cambridge University Press, 1999. - 298 p.
139. Morgan P. International Security: Problems and Solutions. – Washington DC: CQ Press, 2006.
140. Morgenthau H.I. Politics Among Nations. 6th ed. N.Y.: Knopf, 1985.
141. Myers N. The Environmental Basis of Political Stability. Ultimate Security. N.Y.; L.: W.W.Norton and Company, 1993.
142. Nye J. What New World Order? // Foreign Affairs. 1994. P.83-96.
143. Nye J. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power.- N.Y., 1990.
144. Rengger N.J. No Longer a «Tournament of Distinctive Knights»? Systemic Transition and the Priority of International Order // From Cold War to Collapse: Theory and World Politics in the 1980s / Ed. by Mike Bowker and Robin Brown. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
145. Rennstich, Joachim Karl. Chaos or ReOrder? The Future of Hegemony in a World-System in Upheaval // Journal of World System Research. – 2005. – no. 2. – P.209-238
146. Rosenau J. International Politics and Foreign Policy.- N.Y., 1969.
147. Rosenau J. Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity. Princeton, N.J., 1990.
148. Rostow W.W. Politics and the stages of growth. – Cambridge, 1971.
149. Shaw Martin. Global Society and International Relations. Sociological Concepts and Political Perspectives. // Polity Press, 1994.
150. Singer D., Small M. The Wages of War, 1816-1965. A Statistical Handbook. N.Y., 1972.
151. The Future of International Relations. Ed. By Iver B. Neumann and Ole Waver, 1997.
152. The World System five hundred years or five thousand. // Ed. By Andre Yonder Frank and Barry K. Gill // Routledge, 1993.

153. Toffler A. *Third Wave*. - N.Y., 1980.
154. Viotti P., Kauppi M. *International Relations and World Politics: Security, Economy, Identity*. 3rd ed. – Upper Saddle River: Prentice Hall, 2006.
155. Wallerstein I. *Geopolitics and Geoculture. Essays on the Changing World System*. Cambridge and N.Y.; 1991.
156. Wallerstein I. *The Modern World System I. Capitalist Agriculture and the Origins of the World-Economy in the Sixteenth Century*. N.Y.; L., 1974.
157. Wallerstein I. *The Modern World System II. Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy 1600-1750*. N.Y.; L., 1980.
158. Wallerstein I. *The Modern World System III. The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World Economy 1730—1840s*. San Diego, 1989.
159. Wallerstein I. *The Politics of the World Economy: The States, the Movements, and the Civilizations*. Cambridge, 1984.
160. Wallerstein I. *After Liberalism*. - N.-Y., 1995.
161. Waltz K. *Political Philosophy and the Study of International Relations* // Fox W.T.R. (ed) *Theoretical Aspects of International Relations*. Notre Dame, 1959.
162. Waltz K. *The Emerging Structure of International Politics* // *International Security*. Vol. 18. № 2 (Fall 1993).
163. Waltz K. *The Stability of the Bipolar World* // *Daedalus*. Vol. 13. 1964 (Summer 1964).
164. Waltz K.N. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley, 1979.
165. Waltz, Kenneth. *Structural Realism after the Cold War* // *International Security*. – 2000. – no.25. P.5-41.